C. van der Leest, Heer of He(e)re

Geref.Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, okt.1978.

Het is bij verschillende lezers als oneerbiedig overgekomen dat ik onze God een paar keer aangeduid heb als 'de Heer' i. p. v. 'de He(e)re'. Het is waar, de laatste schrijfwijze is ons het meest vertrouwd en komt ook in de door ons gebruikte bijbelvertalingen voor (die van het NBG en van de Hoogmogende Heren Staten-Generaal). Maar is het juist dat de schrijfwijze met slot-e op zichzelf eerbiediger is? Opmerkelijk is: alle andere (overigens niet-geref.) bijbelvertalingen uit deze eeuw die in mijn bezit zijn (en dat zijn een vijftal), hebben telkens de kortere schrijfwijze. Het is moeilijk aan te nemen dat al de vertalers daarvan hiervoor hebben gekozen omdat ze God tekort wilden doen. Kennelijk waren zij met de aanduiding 'de Heer' vertrouwd.

Nu kunnen we natuurlijk zeggen: met al die niet-geref. bijbelvertalers hebben wij niets te maken. We hebben alleen te doen met de vertalers van het NBG en die van de Staten-Generaal. Die hebben toch maar gekozen voor de langere schrijfwijze met slot-e. Dat is waar. Maar nu is het opvallende dat de Staten-vertalers niet alleen God aanduidden als 'de Heere', maar ook mensen. Dat blijkt overigens alleen als je oude uitgaven van hun vertaling raadpleegt. Die hebben bijv. in Gen. 24:65 deze weergave: 'Dat is mijn heere', in 2 Kon. 6:5: 'Ach, mijn heere' en in Mt. 21 : 33: 'een heere des huizes'. Dit is in overeenstemming met het middeleeuwse taalgebruik, waar 'heere' ook rustig met betrekking tot mensen wordt gehanteerd; en dan zijn dat heus niet altijd voorname lieden. Ik krijg zelfs de indruk dat 'heere' soms nagenoeg hetzelfde betekent als ons 'meneer'. Ik denk hierbij aan het feit dat in 'Van den vos Reinaerde' verschillende dieren (Isengrijn, Cuwaert, Cantecleer) aangesproken of aangeduid worden als 'here'.

Wat blijkt uit al deze gegevens: op historische gronden is het onmogelijk te verdedigen dat de term 'He(e)re' vroeger uitsluitend is gekozen voor God; zelfs lijkt het woord niet eens gereserveerd te zijn geweest voor mensen van adel of andere voornamen. In de loop van de geschiedenis is men er echter toe overgegaan zoveel mogelijk de slot-e van woorden weg te laten: geen 'bedde' maar 'bed'; niet 'ere' maar 'eer'; niet 'here' maar 'heer'. Kennelijk is toen (dat is tijden na de totstandkoming van de Statenvertaling) de alleen op het gevoel gebaseerde gedachte opgekomen: 'Wordt 'Here' in verband met God gebruikt, dan moeten we de slot-e laten staan omdat dit eerbiediger is'. Het is echter niet eerbiediger, het wordt door velen eerbiediger gevonden - net zoals vroeger velen het hadden over 'de Zone Gods', omdat 'de Zoon van God' hen te gewoontjes klonk, Maar nu zullen we er het wel over eens zijn dat 'de Zone Gods' geen eerbiediger maar simpelweg een verouderde schrijfwijze is.

Uiteindelijk is dat ook het geval met ons gebruik van 'Here'. Dat onder ons voor deze schrijfwijze gekozen is (op de synode van Groningen-Z. is het bijv. afgestemd Jezus Christus in de twaalf geloofsartikelen 'onze Heer' te noemen), is naar mijn idee te betreuren. Want gebruiken we in onze tijd 'de Here' dan heeft dat woord voor ons in feite het karakter gekregen van een eigennaam waarvan de betekenis ons ontgaat (ongeveer in de zin als de titel 'farao', waar we de betekenis ook niet van weten). De gebruikte term bedoelt echter veelzeggend te zijn, namelijk om God of Christus aan te duiden als onze Gebieder, Meester, Heerser, Koning, Eigenaar. Om dat aan te duiden werken we in het Nederlands van nu met 'Heer' (niet voor niets hebben we het erover: hij is onze heer en meester; vandaar ook dat in het nieuwe bevestigingsformulier voor diakenen Christus in verband met de gemeente 'haar Heer' wordt genoemd).

Het is waar, als een brief aan mij geadresseerd wordt, staat daar ook op: 'de Heer...'. Maar boven hebben we al gezien dat 'here' vroeger evengoed in het alledaagse verkeer werd gebruikt. Zo is nu eenmaal de taal: de woorden krijgen hun betekenis in het verband waarin ze staan en door de persoon voor wie ze worden gebruikt. Als God 'koning' of 'vader' genoemd wordt, vinden we dat toch ook niet oneerbiedig omdat koningen en vaders onder ons onvergelijkbaar minder zijn dan God. Zo ook als we God aanduiden als 'de Heer'. Dan denken we niet aan de een of andere heer op straat, maar aan Hem die hoogverheven troont in de hemel en die als onze Koning nooit genoeg geprezen kan worden. Stuit het de lezers tegen de borst, als die unieke Heer-van-alles door mij 'Heer' wordt genoemd? Dan is dat naar mijn overtuiging niet terecht. Wel lijkt het me juist daar in het vervolg rekening mee te houden.